

“...To Promote Political Democracy and Economic Pluralism in Poland and Hungary” –

**A lengyel és magyar alkotmányos szabadsághagyomány az amerikai politikai gondolkodásban,
1791–1989**

Bevezetés

„Egy olyan év végéhez közeledünk, amelyre a jövő nemzedékei fordulópontként fognak emlékezni: olyan évként, amikor két nagy nép – Lengyelország és Magyarország népe – bátor és merész fellépése felemelte és cselekvésre ösztönözte az emberi szellemet.”¹ – e szavak kíséretében írta alá 1989. november 28-án az Egyesült Államok elnöke George H. W. Bush a SEED Act elnevezésű törvényt. A SEED Acttel az USA a rendszerváltoztatások időszakának közép-európai országokban végbemenő demokratizálódás folyamatait kívánta elősegíteni. De nem ő volt az első amerikai elnök, aki a magyar és lengyel fülek számára olyan természetes szókapcsolatot – magyar-lengyel vagy lengyel-magyar – sorsfordító pillanatban használta. Sőt, a magyar–lengyel összetartozás gondolata visszatérő elemként jelenik meg az amerikai politikai gondolkodásban is.

A magyar és a lengyel nemzetet összekötő, világviszonylatban is kivételes kapcsolat különlegessége ugyanis abban is áll, hogy a magyar–lengyel összetartozás megjelenik harmadik országok politikai gondolkodásában. Különösen igaz ez az Egyesült Államokra. A nyugati civilizáció elmúlt 250 évének alkotmányos szabadság szempontjából kulcsfontosságú időszakai visszatérően egyfelé terelték a három ország alkotmányos szabadság-, majd később modern demokrácia-törekvéseit. A három nemzet politikai gondolkodásában rendre visszatér az a meggyőződés, hogy a másik két ország szabadságának állapota hatással van a harmadikéra, s emiatt az egyes nemzeti érdekek részeként is értelmezhető a másik kettő szabadságáért viselt felelősség.

Ennek közelmúltbéli egyik legegységesebb megnyilvánulása az Egyesült Államok Kongresszusa által 1989-ben elfogadott Support for East European Democracy (SEED) Act. Bár a törvény végleges címe a „Kelet-Európának” nevezett, az egész kelet-közép-európai térség demokratikus átalakulásának támogatására utal, a jogalkotási folyamat során a törvénytervezet még „Polish and Hungarian Democracy Initiative of 1989” néven szerepelt, és később, a végleges, kelet-európaira változtatott című törvény szövegében is következetesen „Lengyelország és Magyarország” jelenik meg. A Kongresszus tehát nem pusztán két, a demokratikus átmenetben élen járó államot kívánt támogatni, hanem olyan országokat látott bennük, amelyek demokratikus átalakulása mintául szolgálhat a térség egésze számára.

Mindez annál is inkább figyelemreméltó, mert a törvény elfogadásának idején a demokratizálódás folyamata már más közép-kelet-európai országban is megindult. A SEED Act mégsem általános kelet-európai programként született meg, hanem politikai és jogi értelemben is kiemelt kapcsolatot teremtett Magyarország és Lengyelország között az Egyesült Államok politikájában.

¹ George Bush, „Statement on Signing the Support for East European Democracy (SEED) Act of 1989”, 1989. november 28. „We are nearing the end of a year that future generations will remember as a watershed, a year when the human spirit was lifted and spurred on by the bold and courageous actions of two great peoples — the people of Poland and Hungary.” Saját fordítás. *The American Presidency Project*, hozzáférés: 2026. augusztus 3., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/statement-signing-the-support-for-east-european-democracy-seed-act-1989>

A SEED Act hivatalosan 1989 szeptemberében elindult törvényalkotási folyamatának közvetlen előzménye George H. W. Bush amerikai elnök 1989. nyári varsói és budapesti látogatása volt. A két fővárosba Bush a párizsi gazdasági csúcstalálkozót megelőzően repült, hogy az ott szerzett tapasztalatait megossza a nyugati szövetségeseivel. Az út, utána pedig a SEED act is egyértelművé tette, hogy az Egyesült Államok politikájában irányváltás történik Kelet-Közép-Európát illetően, és azt is, hogy Washington Magyarországon és Lengyelországban látja a demokratikus átmenet legfontosabb regionális szereplőit, érezvén azt is, hogy ennek a két nemzetnek a sorsa összefonódik.

Az 1989-es demokratikus átalakulás egyik legfontosabb történeti előzményét az 1956-os lengyel és magyar események jelentették. A lengyel október és a magyar forradalom szorosan összefüggött egymással, az amerikai politika pedig már ekkor közös szabadságtörténeti keretben értelmezte a két nemzet törekvéseit. Dwight D. Eisenhower elnök, illetve adminisztrációja az 1956-os magyar forradalom és a lengyel október eseményeire reagálva több ízben egymás mellett említette a két nemzetet, ezzel is jelezve, hogy mindkettő ugyanazon szabadságeszmény megvalósítására törekszik.

Az amerikai, majd az alkotmányos szabadságért, később pedig a modern demokráciáért folytatott küzdelmek percepciójában a magyar és a lengyel nemzet egységben – vagy legalábbis egymás mellett – történő kezelésének hagyománya azonban 1956-nál jóval messzebbre, egészen az Egyesült Államok megszületéséig nyúlik vissza. Az amerikai függetlenségi háborúban a kontinentális hadsereg lovasságának fejlesztését és egyik meghatározó alakulatának, a Pulaski-légiónak a megszervezését az amerikai történeti emlékezet Kazimierz Pułaski lengyel szabadságharcos és tábornok, valamint Kováts Mihály magyar huszártiszt közös teljesítményeként tartja számon. Pułaski a légió parancsnokaként, Kováts pedig annak ezredes-parancsnokaként és a lovasság kiképzőjeként működött; kettejükét ezért az Egyesült Államok hadtörténeti emlékezte az amerikai lovasság társalapítóiként, illetve „atyáiként” is említi. Mindketten az amerikai függetlenségért vívott harcban veszítették életüket. E közös teljesítmény nyomán Pułaski és Kováts neve az amerikai történeti emlékezetben is összekapcsolódott: lengyel és magyar katonaként együtt váltak az Egyesült Államok függetlenségéért folytatott küzdelem, valamint az amerikai lovasság megszervezésének jelképes alakjaivá.

A korai amerikai köztársaság közvéleménye az amerikai függetlenségi háborúban ismertté vált, majd az 1791. május 3-i alkotmány védelmében és a lengyel–litván állam függetlenségéért fellépő Tadeusz Kościuszkót, később pedig az áprilisi törvényekkel létrehozott magyar alkotmányos berendezkedést védő Kossuth Lajost egyaránt az alkotmányos szabadság bajnokaként („champion of liberty”) értelmezte. A SEED Act tehát nem csupán a hidegháborút lezáró rendszerváltás egyik meghatározó amerikai jogszabálya, hanem egy bő két évszázados politikai emlékezet egyik legfontosabb lenyomata is. E hagyomány tágabb regionális formában azóta is tovább él: a 2025-ben közzétett amerikai Nemzetbiztonsági Stratégia az Egyesült Államok európai politikájának prioritásai között emeli ki Közép-, Kelet- és Dél-Európa „életerős nemzeteinek” megerősítését a kereskedelmi kapcsolatok, a politikai együttműködés, valamint a kulturális és oktatási csereprogramok elmélyítése révén.²

I. A SEED Act: Magyarország és Lengyelország egységet alkot az amerikai politikai gondolkodásban

² *National Security Strategy of the United States of America*, 2025. december, 27. Az eredeti szöveg szerint az amerikai Európa-politika prioritása: „Building up the healthy nations of Central, Eastern, and Southern Europe through commercial ties, weapons sales, political collaboration, and cultural and educational exchanges.” Saját fordítás. The White House, hozzáférés: 2026. augusztus 2.

Az Egyesült Államok Kongresszusa által 1989 őszén elfogadott *Support for East European Democracy (SEED) Act* túlmutatott egy hagyományos gazdasági segélyprogramon. A jogszabály nem csupán pénzügyi támogatást irányzott elő, hanem célul tűzte a demokratikus intézmények és a politikai pluralizmus megszilárdítását, a szabad és tisztességes választásokon alapuló képviseleti rendszer, a független igazságszolgáltatás és a szabad sajtó megteremtését, továbbá a piacgazdasági átmenet, a privatizáció, a magántulajdon, a vállalkozások és a szabad kereskedelem fejlesztését is. Ennek érdekében a törvény egyebek mellett nemzetközi pénzügyi és adósságkezelési programokat, mezőgazdasági és műszaki segítségnyújtást, szakmai képzéseket, kereskedelmi kedvezményeket, oktatási és kulturális csereprogramokat, sajtóorgánumokat támogató projekteket helyezett kilátásba. A magánszektor fejlesztésére létrehozott lengyel–amerikai és magyar–amerikai vállalkozási alapok számára önmagában összesen 300 millió dollár – 240 milliót a lengyel, 60 milliót pedig a magyar alap részére –elő felhasználását engedélyezte.³ A törvény sajátossága azonban nem pusztán a támogatás mértékében vagy formájában rejlett, hanem abban, hogy a jogalkotó Magyarországot és Lengyelországot következetesen együtt kezelte, ugyanazon történelmi folyamat két meghatározó szereplőjeként.

Ez a szemlélet már a jogalkotási folyamat kezdetén világosan megjelent. A Képviselőház elé beterjesztett törvényjavaslat rövid címe még nem SEED Act volt, hanem „Polish and Hungarian Democracy Initiative of 1989”. Már ez az elnevezés önmagában is figyelemre méltó, amennyiben a közép-európai füleknek ismerősen csengő egységben kezeli Magyarországot és Lengyelországot. Az amerikai Kongresszus nem általában a kelet-európai demokratizálódást kívánta támogatni, hanem két országot emelt ki név szerint, és ezek számára alkotott közös jogi keretet. A törvény hivatalos célja is ezt tükrözte: elő kívánta mozdítani „a politikai demokráciát és a gazdasági pluralizmust Lengyelországban és Magyarországon”, miközben támogatja e két nemzetet „egy kritikus átmeneti időszakban”, valamint hozzájárul „a magánszektor, a munkaerőpiaci reformok és a demokratikus intézmények fejlődéséhez”.

A jogalkotás előrehaladtával a törvény címe ugyan *Support for East European Democracy (SEED) Act*-re változott, ám ez nem jelentett tartalmi fordulatot. Ellenkezőleg: a Szenátus és a Képviselőház munkáját harmonizáló Conference Committee (konferenciabizottság) jelentése tovább erősítette ezt a megközelítést. Az elfogadott végleges szöveg szó szerint megőrizte a törvény eredeti célkitűzését. A Kongresszus továbbra is úgy határozta meg a jogszabály rendeltetését, hogy az „a politikai demokrácia és a gazdasági pluralizmus előmozdítását szolgálja Lengyelországban és Magyarországon”.

A törvény szerkezete még szemléletesebben mutatja ezt a gondolkodásmódot. Szinte valamennyi nagy fejezet ugyanezt a párosítást alkalmazza. A strukturális alkalmazkodást támogató rendelkezések „Lengyelországra és Magyarországra” vonatkoznak; a magánszektor fejlesztését szolgáló alapok külön lengyel és magyar alap létrehozását írják elő; a munkaerőpiaci átmenetet, a technikai képzéseket, a kereskedelemfejlesztést, a kétoldalú beruházásvédelmi egyezményeket, valamint az oktatási és kulturális együttműködéseket szabályozó fejezetek mind ugyanazt a szerkesztési logikát követik: Poland and Hungary. A két ország neve a törvény teljes szövegében újra és újra egymás mellett jelenik meg:

³ *Support for East European Democracy (SEED) Act of 1989*, Pub. L. No. 101–179, §§ 2, 201, 103 Stat. 1298, 1299–1301, 1308–1309 (1989). Az eredeti szöveg szerint: „to contribute to the development of democratic institutions and political pluralism”; „to promote the development of a free market economic system”; valamint „\$240,000,000 to support the Polish-American Enterprise Fund” és „\$60,000,000 to support the Hungarian-American Enterprise Fund”. Saját fordítás. U.S. Government Publishing Office, hozzáférés: 2026. július 27.

- „Structural Adjustment in Poland and Hungary”
- „Enterprise Funds for Poland and Hungary”
- „Labor Market Transition in Poland and Hungary”
- „Peace Corps Programs in Poland and Hungary”
- „Educational Exchanges with Poland and Hungary”
- „Poland–Hungary Scholarship Partnership”
- „Export–Import Bank for Poland and Hungary”

Lengyelország és Magyarország következetes együtt említése (avagy bármelyik más közép-európai ország vagy országok felsorolása) jogtechnikailag sem lett volna szükségszerű. A Kongresszus dönthetett volna úgy, hogy általános felhatalmazást ad a kelet-közép-európai államok támogatására, vagy külön törvényeket alkot az egyes országokra. Ehelyett azonban olyan szabályozási modellt választott, amely Magyarországot és Lengyelországot de facto egységes politikai kategóriaként kezelte. A két állam nem egyszerűen ugyanabban a törvényben szerepelt, hanem ugyanazon rendelkezések címzettjei voltak, ugyanazon intézményekre, ugyanazon programokra és ugyanazon demokratikus célkitűzésekre vonatkozóan. A két ország átalakulását a törvény olyan folyamatként kezelte, amelynek sikere a térség egészére hatással lehetett. Más államokat csak említés szintjén nevez meg a törvény akkor elfogadott változata.

Mi az oka, hogy az Egyesült Államok Kongresszusa éppen Magyarországot és Lengyelországot emelte ki a kelet-közép-európai térségből? A kézenfekvő válasz, hogy 1989-ben a két ország haladt a legelőrébb a békés rendszerváltozás útján. A törvény szövege és a jogalkotási folyamat egésze azonban arra utal, hogy Washington ennél mélyebb történeti kapcsolatot is érzékelt. Magyarország és Lengyelország az amerikai politikai gondolkodásban ekkorra már nem pusztán két reformállam volt, hanem két olyan nemzet, amelyet az Egyesült Államok politikai gondolkodása hosszú történelmi hagyomány alapján kapcsolt össze a szabadság, a nemzeti önrendelkezés és az alkotmányos kormányzás eszméjével. Ez öltött testet George H. W. Bush, a SEED act kidolgozását megelőző varsói és budapesti látogatásában is.

II. George H. W. Bush 1989-es varsói és budapesti látogatása

George H. W. Bush 1989. július 6-án a Párizsi G7-csúcsról beszélve is következetesen együtt említette Magyarországot és Lengyelországot, és azzal, hogy a csúcs napirendjére emelte a két ország ügyét, egyúttal aláhúzta a budapesti és varsói demokratikus átalakulás globális jelentőségét:

„A párizsi gazdasági csúcstalálkozón tett erőfeszítéseink ugyanolyan döntő jelentőségűek [...], ezért javaslatokat fogunk tenni arra, miként működhetünk együtt Lengyelország és Magyarország gazdasági talpra állásának és demokratikus átalakulásának elősegítésében.”⁴

⁴ George Bush, „The President’s News Conference With Journalists From the Economic Summit Countries”, 1989. július 6. Az eredeti szöveg szerint: „Our efforts during the economic summit in Paris are just as critical [...] and that’s why we will propose ways to work together to assist economic recovery and democratic change in Poland and Hungary.” Saját fordítás. *The American Presidency Project*, hozzáférés: 2026. augusztus 4.,

Bush 1989. július 9-én érkezett Varsóba, ahonnan 11-én repült tovább Budapestre, majd közvetlenül Magyarországról, július 13-án repült a G7 párizsi csúcstalálkozójára. Az útvonal önmagában is politikai üzenetet hordozott. Bush a kelet-közép-európai államok közül azt a két országot kereste fel, ahol a kommunista rendszer keretei között ekkorra a legmesszebbre jutott a politikai és gazdasági átalakulás. Lengyelországban az 1989. júniusi választások után a Szolidaritás mozgalom által támogatott jelöltek elsőprő sikert arattak, Magyarországon pedig megindult a többpártrendszer kialakítása, az alkotmányos rendszer átalakítása és a piacgazdasági reformok felgyorsítása.

Útja célját nem egyszerően az amerikai rokonszenv kifejezésében jelölte meg: az Egyesült Államok támogatni kívánta a két ország által választott demokratizálódó irányt, és elő akarta segíteni, hogy átalakulásuk az európai megosztottság meghaladásának kezdetévé váljon. Megfogalmazása szerint Washington egy „demokratikus alternatíva” kialakításában kívánt közreműködni, egy olyan Európa megteremtését támogatva, amely „egész és szabad”.

A látogatás célja a békés átmenet ösztönzése volt, amelyben az amerikai politikai támogatást gazdasági, technikai és társadalmi segítség egészíti ki. Bush ezért még elutazása előtt a Fehér Házba hívta az amerikai üzleti élet, a szakszervezetek, az oktatási intézmények és az alapítványok képviselőit. A demokratikus átalakulást nem tekintette kizárólag kormányzati feladatnak: hangsúlyozta, hogy a demokrácia működéséhez szükséges gazdasági, oktatási és társadalmi intézmények kialakításában az amerikai magánszektornak is szerepet kell vállalnia.

Bush 1989. július 10-én Varsóban, az újonnan megválasztott lengyel Nemzetgyűlés előtt mondott beszédet. Az amerikai elnök egy olyan parlamenthez szólt, amelyben a második világháború óta először foglalhattak helyet részben szabad választásokon mandátumot szerzett ellenzéki képviselők és szenátorok. Bush a lengyel demokratikus átalakulást Lengyelország régi alkotmányos hagyományához kapcsolta. Külön párhuzamot vont a május 3-i lengyel és az amerikai alkotmány között:

„Lengyelországot és az Egyesült Államokat – gyakran mondják – rokoni és kulturális kötelékek fűzik össze. Népeinket azonban ennél az érzelmi kapcsolatoknál több köti egymáshoz. Az 1791. május 3-i alkotmány a szabadság és a demokratikus eszmék követésében Lengyelország kortársai és saját kora előtt járt, ahogyan az 1787-es amerikai alkotmány is új mércét állított az egyéni szabadságjogok védelmében.”⁵

Bush ezzel az 1989-es lengyel rendszerváltozást egy több évszázados alkotmányos történet folytatásaként mutatta be. A demokratikus átmenet számára nem pusztán a kommunista rendszer fokozatos lebontását jelentette, hanem a lengyel politikai hagyomány helyreállítását. A kormányzat tartós legitimitását – hangsúlyozta – csak a népakaratot kifejező képviseleti intézmények teremthetik meg. Bush Varsóból Budapestre utazott (amivel ő lett az első hivatalban lévő amerikai elnök, aki Magyarországra látogatott). A híres Kossuth téri fogadtatást követően (ahol látványos mozdulattal eltépte az előre megírt beszédét, majd pedig ráadta a kabátját egy didergő magyar nénire), július 12-én a Marx Károly

<https://www.presidency.ucsb.edu/documents/the-presidents-news-conference-with-journalists-from-the-economic-summit-countries>.

⁵ George Bush, „Remarks to the Polish National Assembly in Warsaw”, 1989. július 10. Az eredeti szöveg szerint: „Poland and the United States are bound, it is often said, by ties of kinship and culture. But our peoples are linked by more than sentiment. The May 3d Constitution of 1791 set Poland ahead of her peers, ahead of her time, in the pursuit of freedom and democratic ideas, just as our Constitution, the American Constitution of 1787, set new standards for protection of the rights of the individual.” Saját fordítás. *The American Presidency Project*, hozzáférés: 2026. augusztus 4., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-polish-national-assembly-warsaw>.

Közgazdaságtudományi Egyetemen tartotta legfontosabb magyarországi beszédét. Felidézte Nagy Imre néhány héttel korábbi újratemetését, és beszélt a független sajtóról és a vasfüggöny lebontásáról. Mindezeket nem átmeneti engedményekként, hanem Magyarország hagyományos európai és politikai értékeihez való visszatérésként értelmezte. Itt is kiemelte az alkotmányos átalakulás jelentőségét:

„Nem lehet kétséges, hogy Magyarország nagy és történelmi változások küszöbén áll. Valódi alkotmányt írtok, és demokratikus, többpárti választások felé haladtok. [...] A magyar vezetők pedig a legnagyobb politikai bátorságról tesznek majd tanúbizonyságot: vállalják, hogy szabad választásokon alávessék magukat a nép döntésének.”⁶

A budapesti beszédben az alkotmányozás, a politikai pluralizmus és a szabad választás szorosan összekapcsolódott. Bush nem kész politikai rendszerként tekintett az akkori Magyarországra, hanem olyan országgént, amely hitelesen elindult az alkotmányos demokrácia felé, és ezért számíthatott az Egyesült Államok támogatására.

Bush Varsóban és Budapesten tett ígéretének megfelelően a párizsi gazdasági csúcstalálkozón összehangolt nyugati fellépést kezdeményezett Lengyelország és Magyarország támogatására. A találkozó után már arról számolhatott be, hogy a résztvevő államok egyetértettek a két ország reformfolyamatának közös támogatásában. A varsói és budapesti látogatás így nem egyszerűen kétoldalú diplomáciai esemény volt: politikailag előkészítette azt a magyar–lengyel megközelítést, amely néhány hónappal később a SEED Actben nyert jogi formát.⁷

⁶ George Bush, „Remarks to Students and Faculty at Karl Marx University in Budapest”, 1989. július 12. Az eredeti szöveg szerint: „There’s also no mistaking the fact that Hungary is at the threshold of great and historic change. You’re writing a real constitution, and you’re moving toward democratic, multiparty elections. [...] Hungarian leaders are going to show the ultimate political courage: the courage to submit to the choice of the people in free elections.” Saját fordítás. *The American Presidency Project*, hozzáférés: 2026. augusztus 4., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-students-and-faculty-karl-marx-university-budapest>.

⁷ George Bush, „The President’s News Conference in Paris”, 1989. július 16. Bush szerint az Egyesült Államok a magyar és a lengyel reformmozgalom támogatásának szándékát vitte a csúcstalálkozóra, amelyen egyetértés alakult ki a két ország érdekében szükséges összehangolt fellépésről. Az eredeti szöveg szerint: „America brought to this summit our determination to support the reform movement in Hungary and Poland. People yearning for freedom and democracy deserve our support, and it’s because of the community of values shared by these summit countries that we were able to agree to meet soon to discuss concerted action that will help Poland and Hungary.” Saját fordítás. *The American Presidency Project* (Amerikai Elnökségi Projekt), hozzáférés: 2026. augusztus 1., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/the-presidents-news-conference-paris>.